

Michał Kudłacz

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

ANALIZA POTENCJAŁU GOSPODARCZEGO MAŁYCH MIAST POŁOŻONYCH W STREFIE FUNKCJONALNEGO WPŁYWU OŚRODKÓW METROPOLITALNYCH W POLSCE

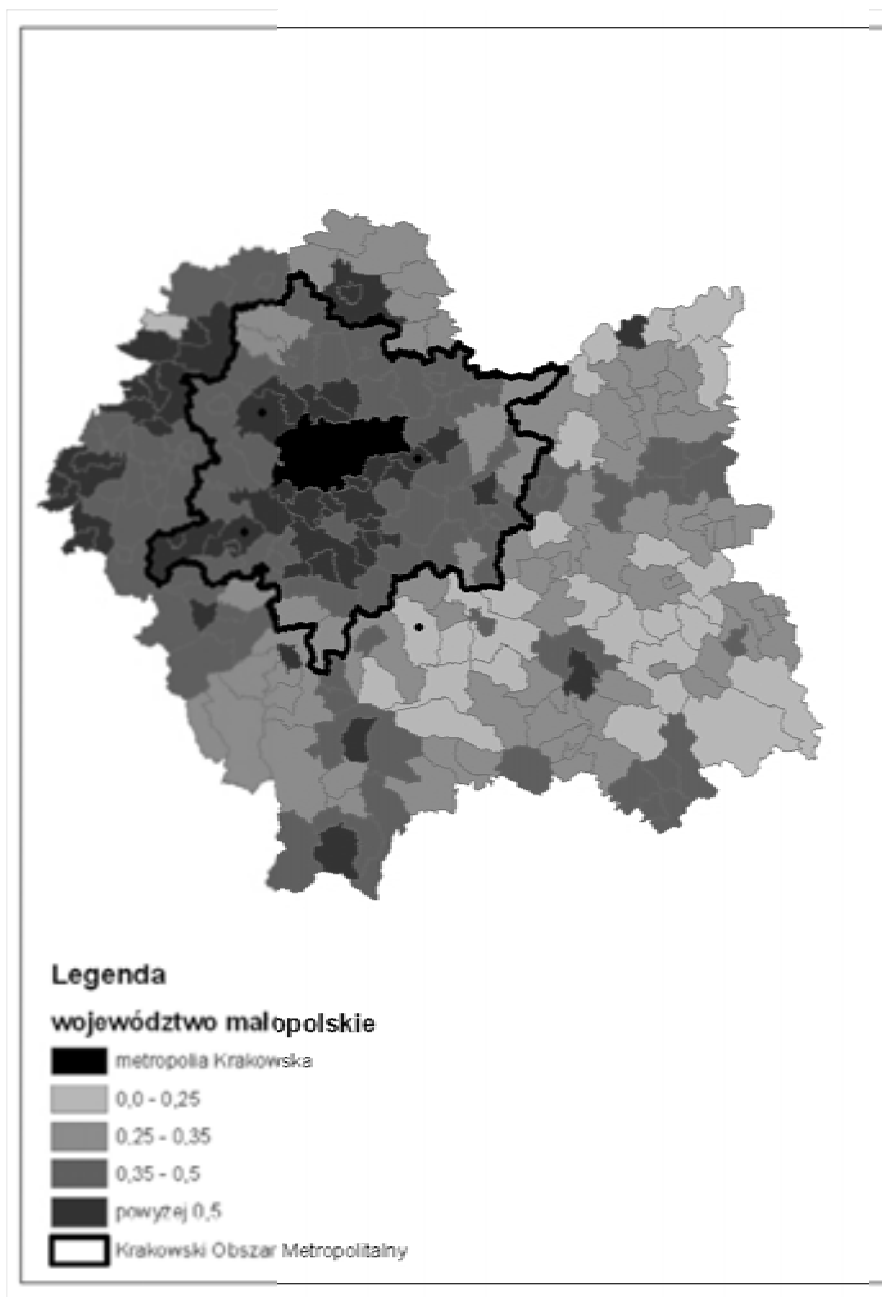
Wprowadzenie

Punktem wyjścia rozważań w niniejszym artykule jest założenie, że proces metropolizacji jest jednym z dominujących (najbardziej wpływowych) zjawisk, mających swoje gospodarcze, społeczne oraz przestrzenne implikacje nie tylko dla ośrodków metropolitalnych, ale również dla otoczenia regionalnego. Istnieje wiele prac naukowych i badań potwierdzających tę tezę. Wydaje się, że z dekadę na dekadę rośnie znaczenie ośrodków metropolitalnych, które koncentrują w sobie większość globalnego potencjału gospodarczego, społecznego, przestrzennego oraz wiedzy. Procesy metropolizacji i globalizacji wzmacniają rolę światowych węzłów przepływu potencjału, umniejszając rolę obszarów poza-metropolitalnych. Obszary metropolitalne są wykluczone z procesu globalnej wymiany dóbr usług, informacji, kapitału finansowego oraz ludzi ze względu na fakt, iż węzły przepływu znajdują się w ośrodkach metropolitalnych. Pozostała geograficzna przestrzeń jest wykluczona z uczestnictwa w globalnej grze rynkowej, co sprzyja polaryzacji potencjału, powodując występowanie nasilającego się zjawiska marginalizacji obszarów nie-metropolitalnych. Ograniczenie występowania sygnałów rozwojowych w małych miastach związane jest z nieobecnością warunków do samoczynnego wzrostu potencjału. Istotą funkcjonowania metropolitalnych form osadniczych jest nie tylko obecność potencjału jakościowego, ale również zdolność do jego samowytwarzania.

1. Wpływ procesów metropolizacji i globalizacja na gospodarkę terytorialną

Procesy metropolizacji i globalizacji są głównymi siłami oddziałującymi na każdy wymiar gospodarki terytorialnej. Metropolizacja w węższym ujęciu jest przedstawiana jako wzrost siły powiązań w sieciach metropolii, głównie danego szczebla hierarchicznego, przejawiających się przepływami miękkimi (np. przepływy informacji, dyfuzje innowacji) i twardymi (np. przepływy towarowe, migracje najwyższej kwalifikowanych kadr). W tym rozumieniu, fizyczne otoczenie danej metropolii nie odgrywa dla niej w zasadzie żadnego znaczenia, zaś z punktu widzenia tego otoczenia często dostrzega się negatywne następstwa metropolizacji. W ujęciu szerszym, nienegującym w całości wskazanej interpretacji, przejawami metropolizacji są również procesy zachodzące w terytorialnie zwartym kompleksie, w którym metropolia jest generatorem szeroko rozumianych procesów rozwoju, w tym zwłaszcza rozwoju będącego stopniowym pojawianiem się w otaczającym obszarze aktywności komplementarnych względem potencjału ośrodka metropolitalnego, tworzących układy o charakterze synergicznym. Możliwa jest także decentralizacja uzupełniających funkcji metropolitalnych, zwłaszcza w układach policentrycznych.

Ośrodki metropolitalne w mniejszym stopniu są zainteresowane współpracą ze swoim otoczeniem, gdyż otoczenie nie może zaoferować metropolii wartościowego przedmiotu wymiany, a intensywny proces wymiany dóbr, usług, kapitału finansowego, informacji czy ludzi zachodzi pomiędzy dwoma jednostkami podobnej, wysokiej rangi. Jednakże niezależnie od intencji władz oraz podmiotów kreujących potencjał rozwojowy metropolii, otoczenie w sposób naturalny „zabiera” część potencjału metropolii dla swoich potrzeb. Jest to szczególnie widoczne w przypadku sektora prywatnego. Aby podnosić swoją konkurencyjność oraz jakość wytwarzanych dóbr i świadczonych usług, a także obniżyć koszty produkcji, przedsiębiorstwa położone nieopodal ośrodków metropolitalnych korzystają z możliwości transferu wiedzy i innowacji z ośrodka zapewniającego odpowiednią podaż tych czynników wytwórczości potencjału. W wielu przypadkach o stałym, naturalnym oddziaływaniu ośrodka metropolitalnego decyduje odległość od miasta-rdzenia lub, będąc bardziej precyzyjnym, czas dojazdu do lub z ośrodka metropolitalnego.

Rys. 1. Graficzna interpretacja wpływu metropolii na poziom rozwoju regionalnego – Małopolska

Analizując przedstawioną wyżej mapę można pokusić się o kilka istotnych konstatacji dotyczących otoczenia regionalnego ośrodków metropolitalnych:

1. Pomimo występowania wielu sił zaburzających model grawitacji potencjału, istnieje generalna zależność pomiędzy występowaniem silnych ośrodków metropolitalnych a rozkładem przestrzennym potencjału otoczenia. Oznacza to, że ośrodek metropolitalny jest w funkcjonalnej interakcji ze swoim otoczeniem, pomimo że metropolia jest nakierowana na wymianę potencjału z podobnymi sobie jednostkami. Mamy więc do czynienia z procesem mimowolnym i żywiołowym. Można więc stwierdzić, że małe miasta są pod wpływem silnego ośrodka metropolitalnego, należy zatem przeanalizować kierunek oraz siłę tego wpływu.

2. Generalnie siła wpływu ma tendencję malejącą wraz ze wzrostem odległości od ośrodka metropolitalnego. Wpisuje się to w założenia modelu grawitacji potencjału. W myśl tej teorii, szczególnie uprzywilejowane są tereny najbliższego otoczenia ośrodka metropolitalnego. To na nie przede wszystkim rozlewa się potencjał jakościowy ośrodka metropolitalnego. Można również zauważyć, że obszary peryferyjne województw charakteryzują się ponadprzeciętnie słabym potencjałem gospodarczym. Dzieje się tak ze względu na fakt, iż gminy położone na obrzeżach mają wysokie wartości wskaźników będących destymulantami rozwoju (przykładowo wskaźnik bezrobocia).

3. Gminy położone peryferyjnie względem ośrodka metropolitalnego cechuje również efekt wymywania potencjału społecznego (wysysania potencjału z peryferii do ośrodka metropolitalnego), co objawia się ujemnym saldem migracji. Oznacza to, że nierzadko ośrodek metropolitalny rozwija się kosztem małych miast.

Można zatem zauważyć, że w przestrzeni geograficznej regionu występują dwie siły różniące się kierunkiem, których sprawcą jest ośrodek metropolitalny. Z jednej strony można teoretycznie zdiagnozować „kanały przenoszenia” pozytywnego wpływu, co w pewien sposób tłumaczy przyjęty w Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego model polaryzacyjno-dyfuzyjny jako optymalny kierunek polityki rozwoju regionalnego, z drugiej jednak sama obecność ośrodka metropolitalnego powoduje dysproporcje w rozwoju terytorialnym. Istnieje wiele zjawisk będących negatywnymi wynikami interakcji metropolia-otoczenie.

Tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości ma kilka aspektów, z których żaden nie może zostać pominięty. Pierwszy z nich to potencjał instytucjonalny, rozumiany po pierwsze, jako zdolność władz lokalnych, poprzez ak-

tywność i odpowiednio prowadzoną politykę rozwoju do przyciągania kapitału zewnętrznego. Jednym z istotniejszych z punktu widzenia przedsiębiorcy elementów tworzących klimat do inwestowania są warunki finansowe oraz fiskalne. Samorządy mogą tworzyć akty prawa miejscowego, czyniąc te warunki bardziej przyjaznymi. Po drugie, wyspecjalizowane instytucje mogą tworzyć odpowiednie warunki do rozwoju technicznego i technologicznego, a także transferu innowacji (agencje rozwoju, filie placówek B+R). Po trzecie, na jednostkach samorządu terytorialnego spoczywa obowiązek prowadzenia odpowiedniej polityki informacyjnej i marketingowej, co w dobie konkurencji o przedsiębiorców nabiera istotnego znaczenia.

Drugim, istotnym elementem jest budowa potencjału infrastrukturalnego. Można ten potencjał rozumieć jako wewnętrzną i zewnętrzną dostępność komunikacyjną (szczególnie ważną dla tych przedsiębiorstw, które wytwarzają dobra), dogodną lokalizację, powierzchnie biurowe (fabryczne) o odpowiednim standardzie, uzbrojenie działek w media czy tworzenie specjalnych przestrzeni ekonomicznych o lepszych warunkach do funkcjonowania firm. Trudno jest o prowadzenie skutecznej polityki przyciągania przedsiębiorstw bez posiadania odpowiedniego potencjału infrastrukturalnego, za stworzenie którego odpowiada lokalna i regionalna administracja publiczna, która ma do dyspozycji na ten cel co najmniej kilka źródeł finansowania.

Trzecią sferą w zakresie budowania potencjału do inwestowania jest potencjał społeczny, mierzony liczebnością oraz stopniem wykształcenia i wykwalifikowania ludzi. W tym celu niezbędne są dwa elementy, które teoretycznie nie muszą występować jednocześnie: pierwszym elementem są instytucje nauki, które mogą tworzyć ośrodek naukowy kształcący kapitał społeczny o określonych, specjalistycznych profilach, drugim może być dogodna lokalizacja w pobliżu takiego ośrodka, dzięki czemu część wykształconego w nim społeczeństwa może służyć swoją wiedzą i umiejętnościami przedsiębiorstwu zlokalizowanemu w innym miejscu.

Istotną kwestią w każdym z tych trzech elementów budowania potencjału do przyciągania kapitału zewnętrznego jest zdolność do samowytwarzania potencjału. To jest jeden z elementów odróżniających ośrodek metropolitalny od innych form miejskich. Najczęściej samokreujący się potencjał nie jest w całości konsumowany przez wytwarzający go ośrodek metropolitalny i jest w pierwszej kolejności przedmiotem wymiany z inną metropolią, jednak jego część rozlewa się na otoczenie tworząc możliwości rozwoju dla małych miast położonych w otoczeniu metropolii.

2. Analiza przypadku kilku miast województwa małopolskiego pod kątem interakcji z metropolią

Pomimo licznych przykładów negatywnego wpływu metropolii na małe miasta, niżej dokonano analizy kilku przypadków miast województwa małopolskiego pod kątem interakcji z metropolią wraz z oceną siły oraz kierunku wpływów.

Pierwszym z przykładów jest miasto Niepołomice, liczące ok. 12 tys. mieszkańców, oddalone od Krakowa o 25 km. Na jego terenie znajdują się liczne przedsiębiorstwa: Coca-Cola, HMS, obecnie działający pod nazwą Staco, Oknoplast – największy w Polsce producent okien, a ostatnio także producent karmy dla zwierząt Royal Canin, Nidec – zakład produkujący mikromechanizmy do samochodów czy niemiecka firma spedycyjna DHL. Największym sukcesem było sprowadzenie do Niepołomic dużego niemieckiego koncernu MAN, produkującego pojazdy ciężarowe.

Obecnie Niepołomicza Strefa Przemysłowa zajmuje obszar około 400 hektarów. Uzupełniają ją mniejsze strefy w Ochmanowie i Woli Batorskiej. Ponadto w Niepołomicach funkcjonuje ok. 1,5 tys. małych i średnich przedsiębiorstw¹.

Warto przeanalizować przypadek Niepołomic jako małego miasta pozostającego pod wpływem silnego ośrodka metropolitalnego. Wskaźnik przedsiębiorczości w Niepołomicach jest ponadprzeciętnie wysoki – w odniesieniu do miast położonych w podobnej odległości od Krakowa. Dzięki aktywności władz miasta, odpowiednio prowadzonej polityce lokalnej, jak również obecności Krakowa, udało się przyciągnąć kilka znaczących inwestycji, które w połączeniu z budową odpowiedniej infrastruktury stworzyły wizerunek Niepołomic jako miasta przyjaznego przedsiębiorcom.

Powstaje jednak pytanie o korzyści dla Niepołomic z powodu prowadzonej polityki rozwoju. Wydaje się po przeprowadzeniu bardziej wnikliwej analizy, że pozytywnym aspektem funkcjonowania Niepołomic jest wysoka wartość wskaźnika przedsiębiorczości, co przekłada się na materialne korzyści (większe wpływy z tytułu podatki CIT) oraz prestiż miasta jako ośrodka, w którym warto inwestować. Jednak występuje szereg zjawisk, które tylko pozornie wzmocniły potencjał Niepołomic. Rynek pracy miasta nie uelastyczył się dzięki przeprowadzonym inwestycjom. Brak możliwości kształcenia kadr, połączony z relatywnie niewielką liczbą mieszkańców powoduje, że zlokalizowane w Niepołomicach przedsiębiorstwa zasilają przede wszystkim mieszkańcy Krakowa. Dalej – Niepołomice znajdują się w strefie bezpośredniego oddziaływania me-

¹ Miasto Niepołomice. www.niepolomice.eu

tropolii (można mieszkać w Niepołomicach i codziennie dojeżdżać do pracy do stolicy regionu), jednak brak jest danych nt. istotnie dodatnich wartości salda migracji przy analizie ruchów Kraków-Niepołomice. Jest to prawdopodobnie związane z ogólnym trendem polegającym na przeprowadzaniu się tzw. klasy metropolitalnej na peryferia metropolii, jednak bez zmiany meldunku. Oznacza to w zasadzie niezmienny poziom wpływów z tytułu podatku PIT pomimo faktu, iż wskaźnik bezrobocia w gminie miejskiej Niepołomice jest jednym z najniższych w województwie małopolskim. Warto również zwrócić uwagę na uzależnienie Niepołomic od Krakowa przede wszystkim w aspekcie wykwalifikowanej siły roboczej, a także transferu innowacji.

Interakcja Kraków-Niepołomice wpisuje się w ogólne zasady teorii rozwoju regionalnego, dotyczących relacji metropolia-region. Przykładowo, teoria dyfuzji innowacji, zwana również teorią rozprzestrzeniania się innowacji, jest przykładem tego, iż centralna jednostka osadnicza ma zasadniczy wpływ na kreowanie rozwoju społeczno-gospodarczego otoczenia. Będąc siedzibą wiedzy i innowacji duże miasta transferują nadwyżki podaży wiedzy i innowacji na zewnątrz niezależnie od faktu, że ich głównym celem jest współpraca z metropoliami, a nie z otoczeniem. Dzięki transferowi technologii i innowacji z miasta rdzenia do otoczenia istnieje szansa na podniesienie konkurencyjności przede wszystkim podmiotów gospodarczych. Inna z teorii, koncepcja rozlewania się rozwoju, nawiązuje do doktryny liberalnej w ekonomii, zakładającej swobodę wyrównywania się poziomu rozwoju wraz z liberalizacją regulacji prawnych i poprawianiem dostępności komunikacyjnej obszarów peryferyjnych. Rozwój peryferii w myśl tej koncepcji odbywa się przede wszystkim dzięki rozwojowi gospodarki krajowej (a po zbudowaniu wspólnego rynku także europejskiej), a także poprzez rozwój „lokomotywu rozwoju”, a więc najwyżej rozwiniętych regionów centralnych. Szansą dla obszarów peryferyjnych jest natomiast maksymalne otwieranie się na zewnętrzny kapitał inwestycyjny, zwłaszcza prywatny, który umożliwi transfer technologii. Szczególnym wymiarem wspomnianych koncepcji jest innowacja technologiczna. Zakłada ona, że zasada „rozlewania” z centrów do peryferii dotyczy również wysokich technologii².

Przykład możliwości rozlewania się rozwoju potwierdza przykład innego ośrodka, znajdującego się w przestrzeni funkcjonalnej Krakowa, mianowicie Zabierzowa, w którym zlokalizowane są setki firm, przede wszystkim doradczych i usługowych, tworząc lokalne centrum doradcze. W związku z tym część mieszkańców Krakowa posiadająca odpowiednie kompetencje z racji geograficznej bliskości i dogodnych połączeń pracuje w podkrakowskich miejsco-

² Ibid., s. 122-124.

wościach. To pokazuje podstawową możliwość w zakresie tworzenia warunków do rozwoju przedsiębiorczości. Zabierzów jest oddalony od Krakowa o 15 km i zamieszkały przez ok. 9 tys. osób. Jest siedzibą znacznej ilości firm usługowych, w tym korporacji konsultingowych, które przeniosły swoje siedziby z Krakowa ewentualnie zostawiając tylko w metropolii zarząd firmy. Dobra jest dostępność kolejowa i drogowa (obwodnica Krakowa). Zdecydowana większość pracowników zabierzowskich firm dojeżdża z Krakowa. Zjawisko to wpisuje się w pewien ogólny trend. Lokalizacja central lub filii międzynarodowych firm w infrastruktury biurowej centralnej części ośrodka metropolitalnego jest kwestią biznesowej opłacalności i prestiżu. Tendencja ta utrzymująca się od połowy XX wieku zmienia nieco swoją siłę i kierunek: infrastruktura usługowo-biurowa metropolii dla jednych staje się zbyt droga, dla innych zbyt mała, stąd też pojawiła się tendencja do przenoszenia siedzib przedsiębiorstw do specjalnie wyznaczonych miejsc na peryferiach metropolii lub poza jej granice pozostając jednak w bezpośrednim sąsiedztwie; m.in. to spowodowało rozbitcie zwartości przestrzennej metropolii i wzrost znaczenia obszarów metropolitalnych.

Trzecim z przykładów jest klastrowe przedsiębiorstwo meblarsko-obuwniczej w Kalwarii Zebrzydowskiej i okolicach. Obszar oddalony od Krakowa o ok. 35 km tworzy sieć małych i średnich przedsiębiorstw z podobnej branży (Firmy meblarskie, tapicerskie, obuwnicze i cholewkarskie). Wraz z innymi miejscowościami, m.in. Barwałdem Górnym i Dolnym, Stanisławem Górnym, skupia ok. 1 tys. firm. Niektóre z nich zatrudniają ponad 100 osób. Firmy te od kilku dekad cieszą się niezmiennym powodzeniem u klientów. Jest to spowodowane z jednej strony solidnością wyrobów, z drugiej zaś ciągłym podnoszeniem konkurencyjności dzięki obecności silnego ośrodka zapewniającego podaż innowacji. Przedsiębiorcy klastra kalwaryjskiego chętnie korzystają z potencjału wiedzy krakowskich uniwersytetów. Wpisuje się to w aktywność charakterystyczną dla przedsiębiorstw skupionych wokół klastra wytwórczości. Sieciowa interpretacja związków metropolii z rozwojem regionów jest powiązana z teoriami dotyczącymi innowacyjności i odnosi się do geograficznej koncentracji firm o bogatej sieci formalnych i nieformalnych powiązań. Ideą tej koncepcji jest powiązanie firm działających na danym obszarze ukierunkowane na procesy innowacyjne, głównie poprzez proces wspólnego uczenia się i transferu wiedzy dokonującego się w wyniku zlokalizowania na danym terenie przedsiębiorstw, uniwersytetów oraz ośrodków badawczych.

Należy stwierdzić, iż podmioty gospodarcze skupione wokół klastra, mogą posiadać przewagę konkurencyjną dzięki zwiększonej ilości nawiązywanych kontaktów z podobnymi sobie podmiotami, które są dla siebie jednocześnie konkurencyjne i wzajemnie użyteczne. Przedsiębiorstwa skupione w klastrze na

ogół odczuwają wzmożoną potrzebę podnoszenia konkurencyjności, poprzez poszerzanie swojej wiedzy i umiejętności. W dalszej perspektywie pozwoliłoby to na budowanie przewagi konkurencyjnej dzięki wykorzystaniu posiadanej wiedzy. Niezbędne w tym celu wydają się kontakty z centralną jednostką osadniczą, dające możliwość transferu technologii i innowacji. Duże miasto produkujące najczęściej niemożliwe do wewnętrznego skonsumowania „nadwyżki wiedzy i innowacji” może wchodzić w kooperację ze swoim otoczeniem. Najczęściej dochodzi do kontaktów z najbardziej „zdeteterminowanymi” podmiotami, które chciałyby być odbiorcą transferów technologii i innowacji generowanych przez uczelnie wyższe, instytucje naukowo-badawcze oraz jednostki otoczenia biznesu. Można zatem zakładać, że podmioty gospodarcze skupione w klastrach są bardziej świadome potencjału centralnych jednostek układu osadniczego regionu aniżeli jednostki rozproszone i dlatego aktywniej poszukują z nimi kontaktów.

Kalwarię Zebrzydowską cechuje słaba dostępność drogowa. W związku z tym nie korzysta ona z potencjału ludzkiego Krakowa. Pracownicy firm to rdzenni mieszkańcy okolic.

Ostatnim z przypadków poddanym szczegółowej analizie jest oddalona od Krakowa o ok. 65 km gmina Dobra. Gmina notuje niskie wskaźniki przedsiębiorczości oraz wysoki wskaźnik bezrobocia, a także udziału tzw. umów śmieciowych w ogólnej liczbie zawartych umów o zatrudnienie. Dobra znajduje się na 166 miejscu od względem potencjału gospodarczego Małopolski. Pomimo faktu, iż Dobra ma aktywne władze lokalne, od kilku lat aktywnie poszukujące możliwości odwrócenia niekorzystnych trendów, słabością gminy jest słaby potencjał infrastrukturalny, co przekłada się na długi czas dojazdu do Krakowa (podróż do Krakowa trwa około 80 minut, o ile poruszamy się własnym samochodem środkami komunikacji miejskiej trwa to ok. 120 minut; w przypadku poprzednich miast jest to od 40 do 60 minut), brak instytucji będących przekazywaczami wiedzy i innowacji, a także umiarkowanie obiecujący potencjał endogeniczny (infrastruktura techniczna dla rozwoju przedsiębiorczości i turystyki). Pomimo szczerych chęci władz lokalnych, niełatwo wykorzystać bliskość Krakowa. Zapewne korzystnym rozwiązaniem byłoby uruchomienie drożnych kanałów przepływu, jak np. linii kolejowej Podłęże-Piekiełko, co skróciłoby czas dojazdu do Krakowa.

Podsumowanie

Podjmując się badania bezpośrednich relacji zachodzących pomiędzy ośrodkami metropolitalnymi posiadającymi odpowiedni potencjał jakościowy a małymi miastami położonymi w otoczeniu regionalnym, należy zauważyć niedoskonałość pomiarów w tym względzie. Po pierwsze, istnieje wiele czynników zaburzających stworzony model przepływu potencjałów. Po drugie, w możliwej do pozyskania statystyce brak jest wskaźników, które w sposób bezpośredni obrazować mogą wpływ miasta na rozwój otaczających go obszarów. Stąd też konieczne jest przyjęcie pewnych założeń, które na podstawie dostępnych zbiorów informacji pozwolą pośrednio wnioskować o oddziaływaniu metropolii na rozwój bliższego i dalszego otoczenia regionalnego. Zasadnicze znaczenie ma następujące założenie (teza), w pełni zasadne w świetle znanych koncepcji rozwoju regionalnego: jeżeli dane miasto oddziałuje na rozwój otoczenia, to, zgodnie z zasadą grawitacji potencjału, oddziaływanie to ma rozkład malejący względem odległości (zasięgu wpływu).

Na podstawie przeprowadzonych badań, przy zachowaniu ostrożności w generowaniu generalnych wniosków, można wysnuć wniosek, iż na potencjał społeczno-gospodarczy oraz przestrzenny małych miast mają wpływ procesy globalizacji oraz metropolizacji. Nie tylko zmieniają one potencjał endogeniczny miast, ale również wpływają na liczbę i charakter powiązań zewnętrznych. Przeprowadzone badania dowodzą, że małe miasta mogą rozwijać się dzięki obecności ośrodka metropolitalnego. Nieprzypadkowo zastosowano kwantyfikator mały (szczegółowy), ponieważ nie jest przesądzone, że małe miasta położone w otoczeniu metropolii będą się rozwijać. Wiele zależy od aktywności lokalnych władz samorządowych i prowadzonej polityki rozwoju lokalnego.

Przeprowadzona analiza pozwoliła na zdefiniowanie trzech podstawowych kanałów dyfuzji innowacji, dzięki którym możliwy jest transfer potencjału jakościowego z metropolii, co może wspomagać rozwój małych miast. Pierwszym jest kanał instytucjonalny, przez co należy rozumieć po pierwsze, obecność instytucji zdolnych odbierać i przetwarzać sygnały rozwojowe generowane przez ośrodek metropolitalny lub też inspirować lokalne władze do tworzenia warunków gospodarczych, przestrzennych i społecznych do transferu potencjału. Przykładem mogą być tu jednostki B+R czy też ośrodki naukowo-badawcze będące przekąźnikiem powstającej w metropolii nadwyżki potencjału. Po drugie, przez instytucjonalny kanał dyfuzji można rozumieć wiedzę, umiejętności oraz postawę lokalnych samorządów w kwestii przyciągania potencjału zewnętrznego. Drugim elementem, będącym w istocie rzeczą kanałem dyfuzji potencjału dla małych miast pozostających w strefie wpływu metropolii jest kanał przesyłu

potencjału finansowego. Tworzenie warunków przez władze regionalne do przyciągania kapitału zewnętrznego wiąże się z koniecznością poniesienia nakładów na poprawę potencjału przestrzennego czy też tworzenie warunków finansowo-fiskalnych do rozwoju przedsiębiorczości. Trzecim z wykrytych kanałów dyfuzji innowacji, od którego zasięgu oraz drożności zależą możliwości rozwojowe małych miast jest potencjał infrastrukturalny. Poprzez budowę drożnych kanałów komunikacji skraca się czas przesyłu dóbr, kapitału ludzkiego, a także usług, finansów i informacji pomiędzy metropolią a miastem położonym w otoczeniu. Dzięki temu większy obszar otoczenia jest pod bezpośrednim wpływem ośrodka metropolitalnego. Zjawisko to opisano już wyżej.

W toku badań wyróżniono dwa podstawowe przypadki oddziaływania metropolii na małe miasta. Istotą pierwszego z nich jest używanie potencjału metropolii do rozwoju małych miast. Budowa kapitału społecznego miasta odbywa się poprzez wykorzystanie potencjału miasta-rdzenia. Liderzy społeczności lokalnych mogą korzystać z rynku pracy ośrodka metropolitalnego oraz podnosić swoje kwalifikacje i wiedzę poprzez wykorzystanie instytucji nauki bez konieczności zmiany miejsca zamieszkania. Nie bez przyczyny gminy położone najbliżej ośrodka metropolitalnego cechują się najniższym wskaźnikiem bezrobocia i wysokim indeksem w zakresie wpływu do kasy miasta z tytułu podatku PIT. Drugim zdiagnozowanym przypadkiem oddziaływania jest powtarzająca się tendencja lokowania się przedsiębiorstw w małych miastach dobrze skomunikowanych z ośrodkiem metropolitalnym. W takiej sytuacji małe miasta muszą stworzyć odpowiednie warunki instytucjonalne, infrastrukturalne oraz finansowe, aby przekonać każde z przedsiębiorstw do zainwestowania na ich terenie. Takie miasta (m.in. Niepołomice i Zabierzów) charakteryzują się relatywnie wysokimi wskaźnikami wpływu do kasy gminy środków z tytułu podatku CIT.

Generalnie ośrodek metropolitalny wielkości i rangi Krakowa (istotna jest tu kwestia potencjału demograficznego, jak również jakościowego: gospodarczego, społecznego oraz infrastrukturalnego) oddziałuje pozytywnie na swoje otoczenie w promieniu ok. 40-50 km. Pozytywne oddziaływanie, o którym mowa, dotyczy przede wszystkim potencjału gospodarczego (wyższe wpływy z podatku CIT), nie wpływa to jednak znacząco na podnoszenie wykształcenia, kwalifikacji i umiejętności zawodowych społeczeństwa małych miast, jak również wyraźne podnoszenie się wpływu z podatku PIT. W pozostałych obszarach subregionalnych zauważa się w mniejszych lub większym stopniu negatywny wpływ metropolii na otoczenie, który objawia się przede wszystkim ujemnym saldem migracji. Oznacza to, że najczęściej liderzy społeczności lokalnej, którzy mieszkają zbyt daleko od ośrodka metropolitalnego, często decydują się na

zmianę miejsca zamieszkania w mieście-rdzeniu, przez co jednocześnie osłabiają potencjał społeczny małego miasta i wzmacniają tenże w ośrodku metropolitalnym. Kolejnym ważnym spostrzeżeniem jest fakt, że im mocniej Kraków oddziałuje na określone miejsca w Małopolsce, tym bardziej widoczny jest regres społeczno-gospodarczy w pozostałych miejscach. Najczęściej rozwojowi gospodarczemu i przestrzennemu z reguły nie sprzyja podnoszenie jakości potencjału ludzkiego.

Problemy rozwojowe małych miast w Małopolsce związane są z niedrożnością kanałów dyfuzji innowacji lub też nieumiejętnością wykorzystania endogenicznego potencjału miasta. Prowadzi to do postępującej wewnątrzregionalnej polaryzacji potencjału społeczno-gospodarczego. Polaryzacja przestrzenna województwa małopolskiego powinna być niwelowana poprzez rozbudowę sieci dróg i kolei, specjalny fundusz wspierający funkcjonowanie instytucji B+R w regionie oraz działania wzmacniające model polaryzacyjno-dyfuzyjny.

Literatura

- Adamowicz M.: Dyfuzja innowacji jako czynnik rozwoju regionów peryferyjnych. Prace Naukowe. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2007, nr 35.
- Clark D.: Urban World. Global City. Routledge, London-New York 1996.
- Gorzela G., Smętkowski M.: Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2005 .
- Gospodarka regionalna i lokalna. Red. Z. Strzelecki. Wydawnictwo PWN, Warszawa 2008.
- Markowski T., Marszał T.: Metropolie. Obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe. Łódź 2006.
- Mitsui I.: Industrial Cluster Policies and Regional Development in the Age of Globalisation – Eastern and Western Approaches and Their Differences. Yokohama National University, Singapore 2003.
- Planowanie i zarządzanie w obszarach metropolitalnych. Red. T. Markowski. Biuletyn KPZK. Warszawa 2005, nr 221.
- Rozwój regionalny i przestrzeń publiczna. Red. T. Markowski. Biuletyn KPZK. Warszawa 2001, nr 194.
- Szlachta J.: Polityka regionalna Unii Europejskiej. Warszawa 2000.
- Miasto Niepołomice. <http://www.niepolomice.eu>
- Gmina Zabierzów. <http://www.zabierzow.org.pl>
- Miasto Kalwaria Zebrzydowska. <http://www.kalwaria-zebrzydowska.pl>
- Gmina Dobra. <http://www.gminadobra.pl>
- Bank Danych Lokalnych. <http://www.stat.gov.pl/bdl>

ANALYSIS OF THE ECONOMIC POTENTIAL OF SMALL TOWNS PLACED IN THE METROPOLIES FUNCTIONAL IMPACT ZONE IN POLAND

Summary

In this article the author analyzes the relationship between the distance from the center of the metropolitan cities and their economic potential. On the one hand the regional spatial distribution was analyzed, on the other hand the attempt to define "channels carrying" capacity of cities to cities in the functional area surrounding metropolitan centers, as well as "internal channels of growth" was made. Moreover, the author tries to answer the question, based on the results of the analysis, whether the small town grows faster thanks to its location in the area of functional impact of metropolitan centers in Poland. On the one hand, it can be assumed that the environment uses the functions and processes of the development of metropolitan center. Environment becomes richer by the presence of a strong metropolitan center in the region. This is due to the fact that cities cooperate with each other without the metropolis area, the environment is under the direct influence of metropolitan centers. Environment benefits from the presence of the metropolis and remains in its natural zone of influence. Range, direction and type of influence is different for each of the cities, but the true is that such a practice may be an interaction. Certainly the immediate environment of metropolis, also known as the metropolitan area has the strongest connection with the metropolitan center. There is also a second force "draining" the potential of the environment to metropolitan center. Both of these forces are present in the geographic space of small towns which are under the influence of the metropolis, so an answer which of these forces is dominant have to be find. Certainly the distribution of these forces is important for small towns in the regional environment of the metropolis. Author of this article will attempt to review if the economic potential of small towns is the influence of the internal forces, or is the result of a specific geographic location.